

Sygn. akt IV CSK 514/20

POSTANOWIENIE

Dnia 19 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk

w sprawie z powództwa małoletniego B. Ś.
przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w S.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 marca 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 25 maja 2020 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta 00/100) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Przepis ten odpowiada charakterowi skargi kasacyjnej, będącej nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, o dominującym publicznoprawnym charakterze, przysługującym od

orzeczeń wydanych po przeprowadzeniu dwuinstancyjnego postępowania sądowego, w którym sąd pierwszej i drugiej instancji dysponuje pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. W powiązaniu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. oznacza to, że w skardze kasacyjnej nieodzowne jest powołanie i uzasadnienie okoliczności o charakterze publicznoprawnym, które stanowią wyłączną podstawę oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (przyczyn kasacyjnych).

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący Skarb Państwa - Zakład Karny w S. powołał się na nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym wynikającą z pozbawienia pozwanego możliwości obrony jego praw na skutek przyjęcia przez ten Sąd innej materialnoprawnej podstawy obowiązku spoczywającego na pozwanym (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Wskazał również na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej.

Nieważność postępowania jest uchybieniem procesowym, które Sąd Najwyższy bierze pod uwagę z urzędu w granicach zaskarżenia (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Jest to także jedna z przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.). Pozbawienie możliwości obrony praw w znaczeniu przyjętym w art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi wtedy, gdy strona na skutek uchybień procesowych sądu zostaje pozbawiona możliwości efektywnego działania w całym postępowaniu lub jego znacznej części (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 1967 r., II CR 412/66, niepubl., z dnia 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975, nr 3, poz. 66, i z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 350/16, niepubl.).

W judykaturze przyjęto, że do pozbawienia możliwości obrony może dojść także, gdy sąd rozstrzygnął o żądaniu powództwa na innej podstawie prawnej niż wskazywana przez powoda (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, PPC 2012, nr 4, s. 684 i z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 368/14, OSP 2016, nr 5, poz. 45). W późniejszych orzeczeniach, akcentujących brak w postępowaniu cywilnym odpowiednika art. 399 k.p.k., podniesiono jednak, że ocena ewentualnego uniemożliwienia obrony na skutek przyjęcia zaskakującej dla strony podstawy prawnej rozstrzygnięcia musi być każdorazowo dokonywana przez pryzmat okoliczności konkretnej sprawy, co pozostaje w zgodzie

z ogólniejszym stanowiskiem wyrażanym na tle art. 379 pkt 5 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2015 r., V CSK 528/14, OSNC-ZD 2016, nr D, poz. 73 i z dnia 27 kwietnia 2016 r., II CSK 556/15, OSNC 2017, nr 4, poz. 34). Kierunek ten znalazł aprobatę w późniejszej judykaturze, przy czym w najnowszym orzecznictwie wskazuje się, że brak uprzedzenia o innej podstawie prawnej rozstrzygnięcia niż wskazana przez powoda lub przyjęta przez sąd pierwszej instancji, nawet w przypadku gdy prowadzi to do zmiany reżimu odpowiedzialności, nie pozbawia strony możliwości obrony, chyba że przyjęta konstrukcja prawna pozostaje poza granicami rozsądnej przewidywalności (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2016 r., III CSK 351/15, OSNC-ZD 2018, nr C, poz. 36 i z dnia 18 lipca 2019 r., I CSK 334/18, OSNC 2020, nr 3, poz. 32).

Sytuacja taka nie miała miejsca w okolicznościach sprawy, w której złożono skargę kasacyjną. Podkreślenia wymagało przede wszystkim, że zasadniczą materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia i przypisania pozwanemu odpowiedzialności odszkodowawczej stanowił zarówno przed Sądem Okręgowym, jak i Sądem Apelacyjnym przepis art. 417 § 1 k.c., regulujący odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej oraz - w zakresie zadośćuczynienia - art. 445 § 1 i 2 k.c. Podstawa ta nie uległa zmianie przed Sądem Apelacyjnym, a tym bardziej modyfikacji nie uległ reżim odpowiedzialności cywilnej Skarbu Państwa. Wskazanie przez Sąd Apelacyjny na art. 83 § 1 k.k.w. dopełniało jedynie tę podstawę przez określenie źródła pozytywnego obowiązku pozwanego, co związane było z tym, że powód wywodził odpowiedzialność pozwanego z zaniechania winnego działania. Sięgnięcia przez Sąd Apelacyjny do tego przepisu nie można traktować jako nieprzewidywalne i zaskakujące z punktu widzenia pozwanego. Żądanie powoda było wprawdzie związane z niewystąpieniem przez pozwanego z wnioskiem, o którym mowa w art. 9 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1346, dalej - „u.p.o.z.p.”), skoro jednak wystąpienie z tym wnioskiem – zgodnie z powołanym przepisem - jest uwarunkowane wydaniem w trakcie postępowania wykonawczego opinii o stanie

zdrowia osoby, której wniosek ten ma dotyczyć, to objęcie przez Sąd Apelacyjny rozważaniami prawnymi powinności sporządzenia takiej opinii lub wystąpienia o nią w trakcie postępowania wykonawczego, jak również ewentualnej podstawy prawnej tego obowiązku i jego adresata, nie może być uznane za zaskakujące dla strony pozwanej.

Z materiału sprawy wynikało ponadto, że powód podnosił wprawdzie w pozwie, że dyrektor zakładu karnego nie wystąpił ze stosownym wnioskiem, zarazem jednak wskazywał w ogólniejszy sposób na zaniechania pozwanego, skutkujące niezastosowaniem trybu przewidzianego w ustawie o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Ponadto, kwestia trybu zlecania opinii o skazanym w kontekście tego, czy na dyrektorze zakładu karnego spoczywała powinność wystąpienia o taką opinię, była poruszana podczas rozprawy apelacyjnej.

Z wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie wynikało również, by skarga była oczywiście uzasadniona. Sąd Apelacyjny nie negował, że w toku postępowania wykonawczego nie sporządzono opinii, o których stanowi art. 9 u.p.o.z.p. Odpowiedzialności pozwanego dopatrył się natomiast m.in. w zaniechaniu poddania skazanego badaniom psychiatrycznym i psychologicznym na podstawie art. 83 § 1 k.k.w., która to powinność w ocenie Sądu spoczywała w okolicznościach sprawy na pozwanym. Zaniechanie to Sąd powiązał kauzalnie z niezłożeniem wniosku, o którym mowa w art. 9 u.p.o.z.p., a w dalszym łańcuchu przyczynowym ze skutkiem w postaci wyrządzonej powodowi krzywdy, wskazując, że sporządzone w ramach koniecznego badania opinie według wszelkiego prawdopodobieństwa zaktualizowałyby po stronie dyrektora zakładu karnego obowiązek wystąpienia z wnioskiem, o którym mowa w art. 9 u.p.o.z.p. W tym stanie rzeczy argument pozwanego, że skoro nie sporządzono opinii określonych w art. 9 u.p.o.z.p., to dyrektor zakładu karnego nie był obowiązany do wystąpienia z rzeczonym wnioskiem, nie pozwalał przyjąć, by zaskarżony wyrok był wadliwy w sposób ewidentny i widoczny na pierwszy rzut oka, co stanowi założenie przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2000, V CKN 1780/00, OSNC 2001, nr 3,

poz. 52, z dnia 22 marca 2001 r., V CZ 131/00, OSNC 2001, nr 10, poz. 156, i z dnia 15 czerwca 2018 r., III CSK 38/18, niepubl.).

O oczywistej zasadności skargi nie przekonywał także zarzut, że Sąd Apelacyjny zaniechał zbadania zarzutu apelacyjnego braku kognicji Sądu Okręgowego do dokonania oceny, czy sprawca szkody spełniał przesłanki określone w art. 1 u.p.o.z.p., mając na względzie, że oceny takiej powinien dokonać sąd w składzie trzech sędziów. Pomijając, że wskazanie w tym kontekście we wniosku na art. 2 ust. 3 u.p.o.z.p. wydaje się stanowić omyłkę, należało stwierdzić, że reguła orzekania w składzie trzech sędziów, wynikająca z art. 15 ust. 1 u.p.o.z.p., ma zastosowanie przy orzekaniu w przedmiocie uznania osoby za stwarzającą zagrożenie i - ewentualnie - zastosowania nadzoru prewencyjnego albo umieszczenia w Ośrodku. Postępowanie, w którym złożono skargę kasacyjną, miało odmienny przedmiot, nie można było zatem uznać, by zarzut ten - przy założeniu jego trafności - mógł mieć wpływ na wynik sprawy.

Należało tym samym przyjąć, że pozwany nie wykazał powołanych przyczyn kasacyjnych, przypominając zarazem, że Sąd Najwyższy - orzekając w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania - bada jedynie wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego motywy (art. 398⁴ § 2 k.p.c.), bez wnikania w uzasadnienie i ocenę zasadności podstaw kasacyjnych.

Ubocznie trzeba zwrócić uwagę, że kwestią wymagającą bliższej oceny mogło być w okolicznościach sprawy zagadnienie związku przyczynowego między wytkniętym przez Sąd Apelacyjny zaniechaniem dyrektora zakładu karnego a zachowaniem sprawcy szkody, które było bezpośrednią przyczyną wyrządzonego powodowi uszczerbku, mając na względzie, że zgodnie z art. 361 § 1 k.c. zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność za swe działania lub zaniechania tylko w granicach wyznaczanych adekwatnym związkiem przyczynowym. Łączy się z tym szersze zagadnienie przesłanek, na jakich zaniechania władzy publicznej związane ze stosowaniem przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, z uwzględnieniem celu i charakteru tej ustawy, mogą stanowić źródło odpowiedzialności

odszkodowawczej Skarbu Państwa w razie wyrządzenia szkody przez osobę, która nie została poddana przewidzianym w niej środkom przymusu. W skardze kasacyjnej nie podniesiono jednak zarzutu naruszenia art. 417 k.c., stanowiącego materialnoprawną podstawę odpowiedzialności pozwanego, ani art. 361 § 1 k.c., dotyczącego związku przyczynowego, co - wobec związania Sądu Najwyższego podstawami kasacyjnymi (art. 398¹³ § 1 k.p.c.) - wykluczało poddanie tych kwestii kontroli kasacyjnej.

Orzekając w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania Sąd Najwyższy może wprawdzie dopatrzeć się przyczyn kasacyjnych w innych publicznoprawnych racjach niż przywołane we wniosku. Nie może jednak brać pod uwagę okoliczności, które wykraczają poza sformułowane w skardze podstawy kasacyjne, a tym samym nie mogą rzutować na wynik postępowania kasacyjnego.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 i art. 98 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.